

Coen Verbraak

Strafpleiters

Kijken in de ziel

2011

Uitgeverij
Thomas Rap

Vooraf

Het was een betrekkelijk eenvoudig karwei om in het najaar van 2008 twaalf psychiaters over te halen om mee te werken aan een nieuw programma, waarin ze zouden worden geïnterviewd over hun vak en over zichzelf. Ze vonden het wel een spannende onderneming. Bovendien zou wat aandacht voor hun vakgebied geen kwaad kunnen. In een land waar bijna een miljoen mensen antidepressiva slikken is voorlichting over depressie en aanverwante ziekten geen overbodige luxe. Al vonden ze *Kijken in de ziel* wel een vreemde naam. 'Weet u dan waar die zit, de ziel?' vroeg psychoanalyticus Louis Tas. 'Ik niet. Laat staan dat ik er in kan kijken.'

Terwijl die titel voor Leo Beenhakker bij de tweede serie over toptrainers juist een argument was om mee te werken. 'Kijken in de ziel? Beste mijnheer, dat doet een trainer de hele dag. Je loopt constant in die koppies te koekeloeren.' Het idee voor die tweede serie was binnen vijf minuten bedacht. Maar de uitvoering bleek aanzienlijk gecompliceerder. Waar de psychiaters bijna allemaal direct ja zeiden, was de bereidwilligheid van de toptrainers aanvankelijk nihil. Niet zo gek, natuurlijk: mannen als Louis van Gaal, Guus Hiddink en Bert van Marwijk staan al elke dag in het brandpunt van de belangstelling. Die zitten niet te wachten op wéér een televisie-interview.

Bij de strafpleiters leek het omgekeerde het geval: nadat ik in september vorig jaar in *De Wereld Draait Door* vertelde over de

plannen voor een serie over strafrechtadvocaten, vond ik bij thuiskomst al drie e-mails van advocatenkantoren die zich absoluut niet wilden opdringen, maar toch wilden wijzen op het bijzondere karakter van hun kantoor. Geen van de drie droeg uiteindelijk bij aan mijn definitieve verlanglijst. Ik koos voor tien spraakmakende strafpleiters die verantwoordelijk zijn voor de verdediging in grote strafzaken die de laatste tien, vijftien jaar in Nederland hebben gespeeld en kwam uit op: Gerard Spong, Bram Moszkowicz, Bénédicte Ficq, Inez Weski, Theo Hiddema, Cees Korvinus, Peter Plasman, Stijn Franken, Geert-Jan Knoop en Willem Anker. Aangevuld met de minder bekende maar wel opvallende Lucy Oldenburg. Eén advocaat haakte op het laatste moment af, omdat ze haar anonimiteit liever niet kwijt wilde.

De opnames vonden plaats in de zomer van 2010. Er werd gedraaid in het kantongerecht in Tiel, waar de kleine rechtszaal uit 1880 door de houten lambriseringen en warmrode kleur van de stoelen precies het juiste intieme decor bleek te vormen voor lange, persoonlijke gesprekken.

Het zouden, voorspelden sommigen mij, stoeve ontmoetingen worden met onbetrouwbare types, die absoluut nooit het achterste van hun tong zouden laten zien. Want strafpleiters zijn – ‘dat weet toch iederéén’ – gewetenloze graaiers in maatpakken, die hun aandacht verdelen tussen zichzelf en hun veel te dure auto. Dat van die auto’s bleek niet helemaal onwaar. Er kwam tijdens die snikhete zomerdagen van 2010 regelmatig een adembenemend mooie bolide voorrijden in Tiel. Ik vroeg een van de advocaten of z’n Porsche hem nog steeds goed beviel. Het antwoord liet weinig te raden. ‘Welke bedoelt u?’ En toch gold dat maar voor een kleine minderheid.

De andere clichés over strafrechtadvocaten bleken al helemaal niet op te gaan. Ze bleken alle elf uitermate gepassioneerd

en betrokken over hun vak te willen vertellen. Ook over alle ongemakkelijk aspecten die hun werk soms met zich meebrengt. Hoe ver gaan ze in het contact met hun cliënten? Hoe diffuus zijn de rafelranden van het recht? En kun je eigenlijk een spin verdedigen zonder in zijn web verstrikt te raken?

Bijna alle interviews duurden drie uur, of langer. In totaal leverden die elf gesprekken bijna veertig uur aan materiaal op. In de zesdelige tv-serie van de NTR bleef daarvan maar een fractie over. In dit boek vindt u de uitgebreide versie van de gesprekken. Niet woordelijk van de eerste tot de laatste seconde uitgeschreven, maar bewerkt tot stukken zoals ik die voor de krant gemaakt zou hebben.

Coen Verbraak,

Amersfoort, najaar 2010

Peter Plasman

Peter Plasman (1952) is sinds 1987 strafpleiter. Bij het grote publiek is hij vooral bekend vanwege de verdediging van directeur Bakker van S.E. Fireworks – het ontplofte vuurwerkbedrijf in Enschede – en het bijstaan van Mohammed B., de moordenaar van Theo van Gogh. Plasman maakt als advocaat geen enkel onderscheid bij het aannemen van cliënten, zegt hij. ‘Mijn eigen morele oordeel is niet relevant. Het zou zelfs gevaarlijk zijn om dat te laten meespelen.’ Zijn clientèle is zeer divers – ‘Van echte criminelen tot onschuldige burgers’ – al voeren mannen duidelijk de boventoon. Niet eens zozeer omdat mannen zo veel criminelier zouden zijn, denkt Plasman. ‘De aandacht van het justitiële apparaat is gewoon meer op mannen gericht. Vrouwen plegen zonder meer strafbare feiten. Maar ze doen het misschien uiteindelijk toch iets slimmer dan de gemiddelde man.’

Schrikt u nog wel eens van een delict?

‘Ik schrik niet. Maar ik lees wel eens een dossier waarbij ik denk: nou, dat kan er ook nog wel bij. Waar ik van opkeek was de zaak van een vader en zijn twee zoons. Ze hadden een onderhuurder die niet wilde vertrekken. Toen hebben zij ’m laten vertrekken door ’m te slachten, in stukken te snijden en de lichaamsdelen op een bagagedrager achter op de fiets een voor een naar het IJ te brengen om daar alles te dumpen. En dat in alle kalmte en rust.’

Hoe komt u die vader en die zoons vervolgens onder ogen?

‘Die kom ik tegen op het politiebureau.’

Voelt u dan ook aversie?

‘Nee.’

Hoe liep het af?

‘Met fikse veroordelingen.’

Wat is voor u nou echt een ‘mooie’ zaak?

‘De mooiste zaken zijn de zaken waarbij je niet op de strafmaat hoeft te pleiten. Als je in een zaak ontdekt dat er onrechtmatig gehandeld is, dat er dingen niet kloppen.’

Wat we vroeger ‘vormfouten’ noemden?

‘Zo kun je het samenvatten. Het maakt natuurlijk wel een groot verschil of er sprake is van slordigheden of dat mensen de boel bewust aan het bedonderen zijn. Als je dáár de vinger op kunt leggen, dan is dat toch wel bijzonder. Een van mijn mooiste zaken was die met Fred Ros, een verdachte die nu in het liquidatieproces zit. Ik kon er de vinger op leggen dat er echt geknoeid was met een informant c.q. getuige. Uiteindelijk werd het Openbaar Ministerie tot twee keer toe om verschillende redenen niet-ontvankelijk verklaard. Terwijl door de rechtbank zeventien jaar gevangenisstraf was opgelegd. Dat zijn voor een advocaat de mooiste zaken.’

U noemt hem overigens bij naam. ‘Fred Ros’, zegt u.

‘Ja, dat wil hij zelf. Als ik nu Fred R. zou zeggen, klinkt dat anders dan Fred Ros. Terwijl iedereen weet dat hij Ros heet. Dus zég ik dat dan ook maar.’

Moet u een cliënt aardig vinden om ’m goed te verdedigen?

‘Absoluut niet. Ik heb zowel buitengewoon irritante cliënten als enorm aardige cliënten die gewoon heel open en gemakkelijk in de omgang zijn. ’t Helpt natuurlijk wel bij de manier waarop ik mijn werk kan doen. Maar het is totaal onbelangrijk voor het werk in de rechtszaal, het werk waar het uiteindelijk toch om

gaat. Bij sommige cliënten ga ik fluitend op bezoek, en bij andere denk ik: gadver, moet ik dáár nog even langs. Bijvoorbeeld cliënten die ten onrechte zeuren. Dat er groot onrecht aan de hand is, en wel in hún zaak. Ik moet dan steeds uitleggen dat het toch niet zo veel onrecht is als ik naar het dossier kijk. Dan zeg ik: “In feite heb je het allemaal aan jezelf te wijten.” Familieleden van verdachten zijn soms ook heel erg vervelend. Ze zijn er voor honderd procent van overtuigd dat hun broer of zoon onschuldig vastzit. Dat is altijd wat lastig communiceren als diezelfde zoon tegen mij puntgaaf een bekennende verklaring heeft afgelegd.’

Zegt u dat dan: ‘Nou, tegen mij zegt ie toevallig heel wat anders’?

‘Dat kan niet altijd. Ik heb beroepsgeheim. Dus dat is wel een beetje manoeuvreren. Soms zeg ik tegen zo’n jongen: “Ik heb zo veel last van je familie, kan ik nou gewoon niet even zeggen waar het op staat?”’

Wie is eigenlijk de baas van de zaak, de cliënt of u?

‘Dat ben ik. Met maximaal een klein beetje inspraak. Maar ik beslis hoe we de zaak gaan doen.’

Stel dat de cliënt is gepakt, met het bloed nog aan z’n handen. Alles pleit tegen ’m. Er zijn tien getuigen die het misdrijf gezien hebben. En toch zegt hij: ‘Ik ga het ontkennen.’

Wat gebeurt er dan?

‘Dan praat ik indringend met hem. En als hij zegt: “Nee, iedereen liegt, het is één groot misverstand, één enorme gerechtelijke dwaling”, dan beslis ik aan het eind dat ie mag ontkennen. Maar dat is dan mijn beslissing. Ik beslis op basis van wat de cliënt wil.’

Het komt natuurlijk ook voor dat u zegt: ‘Wat jij wilt is niet haalbaar. Dat kan niet.’

‘In die zin beslis ik. Want dan ga ik echt alles op alles zetten om

'm van een idiote verklaring af te houden. Ik ben de baas. Het is zelfs vaak zo dat de cliënt daarbij alleen maar lastig is. Ik vertel wel eens aan cliënten dat ik eigenlijk liever alleen een dossier heb, zonder hem of haar als persoon erbij. Ik houd mijn cliënten vaak voor: "Dit is een wedstrijd, wij gaan een race doen. Ik ben de bestuurder van de raceauto. Alleen hangt er helaas achter die raceauto een aanhangwagen, waar jij in zit. Moet je je 'ns voorstellen hoe lastig het voor mij is om met die raceauto met aanhangwagen de race te winnen. Doe jij nou alles om mij dat zo makkelijk mogelijk te maken. Dus: stilzitten en mond houden totdat ik zeg dat je iets moet doen. Als jij dat doet, dan heb ik de meeste kans om de race te winnen. En het grappige is: omdat jij in die aanhangwagen zit win jij de race ook."

Maar hij moet vooral niet denken dat ie zelf aan het stuur zit.

'Nee, want dan gaat ie in de aanhangwagen sturen en gaan we onherroepelijk scharen.'

Dat zegt u vast omdat u hebt meegemaakt dat een cliënt zijn eigen zaak voor de rechter helemaal stukmaakte.

'Daar heb je verschillende gradaties in. Je kunt een ontkenkende cliënt hebben, die gedurende het hele proces ontkent, maar in z'n laatste woord zegt ie dat ie spijt heeft.'

En hoe zit u daar dan naar te kijken?

Met een brede lach: 'Dan blijf ik heel stoïcijns. Ik heb ook wel eens tegen de rechter gezegd: "Afgaande op de gesprekken die ik met mijn cliënt voorafgaand aan deze zitting heb gehad, moet ik zijn spijt zo opvatten dat ie er vooral spijt van heeft dat ie gepakt is." In het algemeen is het zo dat wanneer iemand zegt: "Ik heb spijt", het verder wel lastig wordt. Maar er zijn mensen die bijvoorbeeld keihard staan te liegen, terwijl dat zo doorgeprikt wordt. Dat is ook je zaak verpesten. Want liegen is nooit goed. Een verdachte mag liegen, en er wordt ook heel veel gelogen in de rechtszaal. Maar op het moment dat een

leugen boven tafel komt, is dat altijd erg naar voor de verdediging.'

Mag u ook liegen?

'Ik mag niet liegen. Nee.'

Doet u het wel eens?

'Nee.'

Ook niet als het voor de zaak beter is?

'Nee, ik lieg nooit. Wat ik zeg, daar sta ik achter. Dat is ook de reden dat ik bijvoorbeeld nooit zeg: "Mijn cliënt is onschuldig." Dan neem je toch wel het risico dat je iets vertelt wat niet waar is. Dat wéét je gewoon niet. Als je zoiets beweert, volgt natuurlijk de voor de hand liggende vraag: "Kunt u eens uitleggen hoe u weet dat uw cliënt onschuldig is?" Ik zeg alleen maar dingen waar ik achter kan staan.'

Vraagt u aan uw cliënt of ie het echt gedaan heeft?

'Soms. Als dat voor de verdediging relevant is. Ik ben nieuwsgierig zolang dat voor mijn werk nodig is. Dan wil ik het echt weten, en trek ik het er ook uit. Cliënten vragen wel eens: "U gelooft mij toch wel?" Dan zeg ik: "Ik doe niet aan geloven. Leg mij dan eens uit op basis waarvan ik je zou moeten geloven? Omdat je een aardig gezicht hebt, omdat je een mooi verhaal hebt? Het maakt voor mij ook niet uit of je het wel of niet gedaan hebt."

U doet niet aan geloven. Waar doet u wel aan?

'Overtuigen. Mijn vak is overtuigen.'

De rechter overtuigen?

'Ja, in de kern is dat het.'

Van iets wat u niet weet?

'Van wat mijn visie op de zaak is. Ik heb een bepaalde visie, ik vind dat het die kant op zou moeten gaan. Dat een rechter naar deze punten zou moeten kijken en daar z'n beslissing op zou moeten baseren.'

Is het wel eens voorgekomen dat een cliënt bij u een ernstig delict bekende, daarna op de zitting ontkende en vervolgens werd vrijgesproken?

‘Ja.’

Om wat voor delicten ging het dan?

‘Om moord.’

Dan weet u dus dat er iemand vrijkomt die iemand heeft vermoord?

‘Ja.’

Zonder dat ie gestraft wordt.

‘Ja.’

Hoe is dat voor u?

Na lang nadenken: ‘Dat is... de rechtsstaat in optima forma. Onze rechtsstaat zit zo in elkaar dat wij mensen alleen maar mogen opsluiten als er geen twijfel is aan het bewijs, dat vaststaat dat iemand het heeft gedaan. En niet “vaststaan in mijn hoofd” of “vaststaan bij de echtgenoot van die dader”, nee, dat het vaststaat in het dossier als resultaat van het proces.’

Maar bent u dan ook blij? Gaat u dan tevreden naar huis?

‘Daar ben ik heel dubbel in.’

Waarom dan toch die dubbelheid? U zegt zelf: ‘Het is de triomf van de rechtsstaat.’

‘Dat is de ene kant. De andere kant is dat er een slachtoffer is, dat er waarschijnlijk nabestaanden zijn. En dat de zaak nooit opgelost zal worden. En dat iemand die een moord gepleegd heeft vrij is.’

Dat zit u niet dwars?

‘Als dat mij dwars zou zitten, zou ik echt al heel lang in het verkeerde vak zitten.’

Komt het voor dat zo iemand dan vervolgens opnieuw een moord pleegt?

‘Dit is een keer gebeurd. Het is natuurlijk geen dagelijkse kost.

Maar het gebeurt inderdaad dat iemand ergens mee wegkomt en later weer bij mij terugkomt, met hetzelfde soort delict.'

Dan zegt u niet: 'Op mij kun je geen beroep meer doen, nu is het wel klaar'?

'Nee. Dat heb ik nog nooit gehad. De benadering van de strafpleiter is bijna altijd alsof wij iemand zouden zijn die ervoor kiest om criminelen te helpen. Dat is bij mij absoluut niet het geval. Ik kies er niet voor om criminelen te helpen. Ik vind mijn vak zo ongelooflijk belangrijk voor de rechtsstaat. Dat klinkt heel pathetisch, maar het is gewoon de waarheid. Ik vind het daarom een eer om mijn vak te doen. Daarnaast zitten er allerlei voor mij persoonlijk prettige aspecten aan het vak. Ik heb een broertje dood aan macht en gezag. Macht en gezag, dat gaat altijd verkeerd.'

Dus u kan daar lekker een beetje in stoken.

'Ik kan het David-Goliathgevecht aangaan met een oppermachtig apparaat als het Openbaar Ministerie. En daarbij kan ik regelmatig met mijn speldenprikken die hele dikke ballon in één keer leeg laten lopen. Dat is persoonlijk genieten.'

Toch krijgt u van het publiek nooit de credits die David kan krijgen. Want vaak zien mensen het bijna als heulen.

'Wij worden gezien als een verlengstuk van de crimineel. Wij willen de crimineel helpen. Dat is dus niet het geval. Overigens krijgen we vooral geen credits van dat deel van het publiek dat zelf nog nooit in aanraking is gekomen met politie en justitie. Het draait altijd als een blad aan de boom om als iemand wel zelf die ervaring heeft gehad. Dan ziet men hoe belangrijk het hebben van een goede advocaat is.'

Coacht u uw verdachten ook?

'Als dat nodig is, zal ik ze voorbereiden op de presentatie.'

Hoe gaat dat dan? Dan zegt u: 'Ik ben de rechter, en jij zit hier voor de rechter'?

‘Dat zou ik letterlijk zo kunnen zeggen. Wat ik vaak uitleg, is dat ik het woord “spijt” niet wil horen. Omdat het zo’n cliché is. “Ik wil geen spijt horen, ik wil spijt zien. De rechter moet uit jouw houding ter zitting de indruk krijgen dat je erover nagedacht hebt, dat het welgemeend is.”

En wat adviseert u dan? Barst in huilen uit?

‘Nou, nee. Het is niet zo dat ik een soort afstandsbediening in m’n hand wil hebben. Ik leg uit wat belangrijk is.’

Daar is de rechter gevoelig voor?

‘Soms. Dat is per zaak anders.’

Dus Pierre Bokma komt eerder vrij dan iemand die geen toeneel kan spelen?

‘Ja, soms kan dat. Je moet niet vergeten dat er ook mensen zijn die echt spijt hebben. Verdachten krijgen vaak het verwijt: “U bent heel erg met uzelf bezig.” Een rechter zal kunnen vragen: “Wat dóet het u nu?” “Nou,” luidt soms het antwoord, “ik mis m’n vrouw, ik mis m’n kinderen, ik zit de hele dag in het hok. En ik ben m’n werk kwijt. Hoe moet het nu verder?” Allemaal opmerkingen die op de verdachte zelf betrekking hebben. Dat komt niet sterk over. Mijn advies is om in zo’n geval te zeggen: “Ik zit dagelijks met de ellende die ik heb aangericht.” Dat doe ik dan weer niet bij mensen die tegen mij zeggen: “Spijt? Ik zou het zo weer doen.” Maar als mensen echt worstelen met wat ze gedaan hebben, dan vind ik dat het goed naar voren moet komen op de zitting. Er is toch altijd beperkt tijd op de zitting voor dit soort aspecten van de zaak, dus dan kan de houding van een verdachte doorslaggevend zijn.’

Wat kost het eigenlijk als ik u inhuur? Wat ben ik dan kwijt?

‘Ik heb een andere manier van vaststellen van mijn honorarium dan de meeste collega’s. Eigenlijk is het zo dat ik u bij beide enkels pak en u ondersteboven trek. En kijk wat eruit komt. Wij praten over de mogelijkheden die iemand heeft, en wat voor

zaak het is. Ik spreek vaak een totaalbedrag af voor de hele zaak.'

Wat kost een gemiddelde moord?

'Dat kan ik zo niet zeggen. Je hebt moord met een dossier van drie centimeter en je hebt moorden met dertig ordners.'

Dat kan misschien wel oplopen tot tonnen.

'Nee. Ik heb in het verleden wel eens een zaak gedaan die de cliënt uiteindelijk een paar ton heeft gekost. Een zeer langlopende, uitermate complexe zaak. Die meneer wilde gewoon een honorarium betalen op basis van bestede tijd. Dat kan ook. Het is voor mij ook erg prettig om het financiële gedeelte snel af te wikkelen, want dit is wel een tak van de advocatuur waar het innen van declaraties lastig kan zijn.'

Want een man die z'n vrouw vermoordt, is volgende maand z'n baan kwijt.

'Ja.'

Dus die heeft dan eigenlijk geen financiële positie meer. Nu nog wel.

'Precies.'

Checkt u waar de verdachte het geld vandaan heeft waar hij u mee betaalt?

'Nee, ik ga uit van de onschuldpresumptie. Als iemand binnenkomt met hele rare verhalen, dan doe ik het wel op basis van toevoeging. Maar in principe ga ik ervan uit dat iemand die zegt: "Ik kan vijftienduizend euro betalen", dat doet met legaal geld. Kijk, als het om tonnen gaat, dan wordt het een heel ander verhaal. Maar ik laat mij gewoon in redelijkheid betalen.'

Van sommige mensen weet je: dat heeft ie niet van het werken in de supermarkt.

'Nee, maar dat wil nog niet zeggen dat ik weet waar hij het wel van heeft. Er zijn allemaal richtlijnen en normen waar advocaten zich aan moeten houden. Daar houd ik mij aan. Maar daar eindigt het ook.'